

VIẾT CHO NGƯỜI "ĐÃ CHẾT"

(Bài 50)

***/ Chuyện đời nay.**

San Jose, sáng thứ Năm, August 3/2017

Tôi hôm qua ngồi sắp xếp các trang bản thảo của anh Văn Quang, chỉ mới hoàn thành được hai tập (độ 600 trang) đã thấy nhưc đầu khủng khiếp.

Cái lối viết “chúng nhân lịch sử” của anh Văn Quang kinh hoàng quá với những sự thật được phơi bày thành chữ nghĩa. Y hết những tờ *report* của công an & cảnh sát! Không chút văn chương, chẳng chút tâm tình, nhưng là điều CẦN THIẾT “lưu lại” cho hậu thế cái nhìn về một xã hội bị đày đọa trên đủ mặt của toàn dân VN kể từ sau tháng 4/1975.

Do vậy mà dẫu nhưc đầu, cũng cứ phải tự nhủ “*Ráng đi! Ráng đi!*” để biểu tỏ cảm ứng theo những gì anh Văn Quang đã làm.

(...)

□

San Jose, thứ Năm, Aug. 3/2017

Trạng thái đầu đầu của đêm hôm trước bây giờ biến thành bản thân, rối loạn. Thấy, có cái gì nhưc nhồi trong tim, điều không phải chỉ bây giờ, mà ngay từ thuở còn đi học, đã xuất hiện.

Thuở ấy tâm hồn còn xanh trái mộng; ngôi nhà màu gạch của gia đình nằm trên đường Yên Đổ, đối diện một *building* cao 7 tầng của người Mỹ. Hằng ngày nhìn các ông lính gác kè kè khẩu súng, thẳng tay xua đuổi bất cứ ai dừng lại nơi đó chỉ trong vài phút, tôi đã thấy bất mãn; tự hỏi, *đây là đất nước mình mà tại sao dân mình lại không được tự do đi lại?*

Tư tưởng bất mãn lớn dần theo ngày tháng trên nhiều góc nhìn khác biệt từ học đường ra đến xã hội. Tâm hồn lúc nào cũng bất an, ý tưởng “*phải làm một cái gì*” cứ đeo đuổi khôn nguôi.

Ở một thư trước, tôi đã viết:

“*Mỗi con người ngay lúc chào đời đã được Thượng Đế chỉ định cho một vai trò để đóng trên cái sân khấu đời đa đoan lắm nỗi.*” Làm vua, làm học trò, làm quân nhân, nghệ sĩ, ăn mày hay quyền quý... tất cả đều đã được Ngài chỉ định.

Ngay từ bé, với ý thức mơ hồ “*phải làm một cái gì*” đã biến một đứa nhỏ 10 tuổi (không được trang bị chút nào hậu thuẫn gia đình mà “*bị đẩy vào Trường Nhạc, nơi quy tụ đám con cái thuộc giới quyền quý nhất Sài Gòn*”) trở nên độc lập và vượt thắng được mặc cảm thua thiệt bằng sự học nổi bật của mình.

Cũng thuở đang còn ngồi trên ghế nhà trường, ngoài Âm Nhạc, các cuốn Lịch Sử và Địa Lý được lục lọi đem về đã đem ngày cuốn hút tôi*. Điều này rõ ràng *khác biệt* cho một đứa con gái đang ở vào tuổi lớn, hằng ngày ngồi chung lớp với những đứa bạn áo quần là lượt, chân mang những đôi giày Op-Art sang trọng!

Cái ý thức về quê hương đau khổ được cấu thành mạnh mẽ qua những mối cảm tình đặc biệt dành cho các người lính tác chiến; đậm đà hơn trong những chuyến lưu diễn dài trên khắp các nẻo đường thành thị và thôn quê thời kỳ sau 1975.

Tuy vậy có điều cần phải nói ở đây.

Đạo đó dẫu sống và lớn lên trong những thời đoạn đất nước không ngừng biến động, vậy mà *chưa bao giờ* tôi mang ý nghĩ “*hồ hào đả đảo, xuống đường lên đường*” như rất đông đám bạn của mình. Không tin rằng mình không có “gan” như họ, mà chỉ lờ mờ nhận thức “*đó không phải là cách chọn một thái độ phơi bày*” của tôi.

Bây giờ đã gần một cuộc đời trôi qua, trong vai trò một nhà văn, tôi lại càng nhận thức rõ về mình hơn theo điều vừa nói.

Hôm về thăm quê hương, tại Nha Trang, một đêm trò chuyện với anh Âu qua điện thoại, nghe anh phân tích về Nhất Linh với “*thái độ sống ích kỷ cùng thú chơi hoa lan ở Dalat, thay vì nói ra hết với lịch sử những điều nào ông đã trải trên những bước hành trình chính trị*”, tôi thấy lòng rất băng khuâng pha cùng xấu hổ. Chẳng hiểu tại sao mà cứ thao thức hoài đêm ấy đến không ngủ được?

Thời tuổi trẻ có những người bạn từng bị ngã gục dưới các trận đòn dui cui của Cảnh sát Dã chiến; thời bây giờ đọc báo biết có những người trẻ vào tù ra khám trong chế độ CS, trở về trong óc, cụ thể thực tiễn hơn.

Bài viết hôm nay, mượn một chương viết về Dostoievski, minh định “*thái độ phơi bày*” của nhà văn thời kỳ SAU KHI đã trải qua 10 năm lao động khổ sai, để nói lên thái độ phơi bày của chính tôi theo vận mệnh đất nước.

Chuyện gần 200 năm trước và 200 năm sau có chi khác biệt? Chỉ là một hình thức “*Ôn cố như tri tân*”!

*

**

BƯỚC CHUẨN BỊ CHO NHỮNG TÁC PHẨM VĨ ĐẠI NGUYỆT SAN VRÉMYA (1861--1863)

Năm 1859, chính trị và xã hội St. Pétersbourg thay đổi hầu hết so với 9 năm trước. Cuộc chiến Crimée (1854-1856) đã xảy ra và kết thúc. Sự xung đột tàn khốc bộc bạch được với thế giới sự bại hoại và hà khắc như thế nào của chế độ Nicholas I. Tiếng kêu phản đối trong dân chúng, đòi hỏi cải thiện, cũng được lưu ý bởi vị Nga hoàng thừa kế. Trên nhiều phương diện cai trị, Alexander đệ nhị tỏ ra là người có đầu óc cấp tiến tự do.

Bước thay đổi lớn này, Belinski và nhóm thân Tây Âu đã cảm nhận trước rồi từ thập niên 1840. Chính cá nhân Dostoievski cũng được quần chúng nhắc nhở ưa thích xuyên qua sự kiện ấy. (Belinski lúc đó đã chết).

Song song với sự sụp đổ của phần lớn các chủ điền giàu có thuộc giới trung và thượng lưu, giới trí thức dẫn đầu (như Herzen¹ ở ngoại quốc và Tchernyshevski² ở Nga) trở nên là những người điều hành nhịp độ chuyển động của cuộc cách mạng giải phóng nông nô. Hàng trăm thanh niên sẵn sàng bất chấp chính phủ, cuồng nhiệt tham gia cuộc cách mạng. Sự nổi dậy của đám người trẻ này mạnh mẽ, nhiệt tình, và cũng là gần gũi trong dân chúng, chiếm hữu một hoàn cảnh thuận lợi hơn những kẻ cấp tiến đã sống suốt qua tình trạng đình trệ vô hy vọng của thập niên 1840.

Bấy giờ, tư tưởng Karl Marx và Bakunin đã thực sự lan tràn trong nước Nga, làm nảy sinh những con người duy vật lạnh lùng, chủ trương khinh bỉ tình cảm. Họ thành lập những nhóm chính trị bí mật và đòi hỏi hành động

Quả nhiên, chẳng bao lâu, các cuộc khủng bố đổ máu xảy ra.

(Về sau, Tourgueniev gọi những kẻ cách mạng này là “*những người theo thuyết hư vô chủ nghĩa*”.

Còn Dostoievski lại kịch liệt lên án họ.)

*

* *

Giữa bầu không khí chính trị như vậy, Dostoievski trở lại St. Pétersbourg.

Sau thời gian lưu đày, bấy giờ (1859) là thời kỳ khó khăn nhất cho nhà văn trong việc khôi phục dần dần chỗ đứng của mình trong văn giới Nga. Ông cảm nhận được sự biểu dương của quần chúng dành cho ông giống như với một người tù mang tinh thần cách mạng. ***Nhưng ông không thích nhận hào quang ấy.*** Chẳng phải là ông KHÔNG học

¹ **Herzen (Aleksandr Ivanovich)**: Triết gia, văn sĩ, ký giả và cũng là nhà phê bình văn chương Nga (1812-1870).

² **Tchernyshevski (Nikolai Gavrillovitch)**, triết gia và cũng là nhà phê bình văn chương Nga (1828-1889).

được bài học đích đáng trong những tháng năm chôn vùi tuổi trẻ ở Tây Bá Lợi Á sao? ***Sự nổi loạn trong ông thì không bao giờ vượt quá bề mặt của một thứ lý thuyết cải cách.*** Cũng chẳng phải do bởi là một phần tử của thế hệ cũ mà nhà văn ganh tị với quan điểm cấp tiến hơn của nhóm người trẻ hiện tại.

Thật sự, những quan niệm cũ về xã hội và chính trị thập niên 1840 đã ***không còn tồn tại*** trong Dostoievski thời gian lưu đày. Giờ đây, ông chỉ đơn giản ***trở nên hồ nghi đối với sự cực đoan của chủ nghĩa cấp tiến***; nhất là bây giờ, chủ nghĩa này lại đang bắt đầu nhạo báng tôn giáo.

Trong khi ấy, tư tưởng của Dostoievski hoàn toàn bị chiếm hữu bởi dự định thành lập một tờ tạp chí. Nhà tù không dạy được cho ông sự im lặng khôn ngoan trong những việc liên quan đến chính trị và xã hội. Trong những tháng năm đen tối của thời gian lưu đày, nhà văn đã nghĩ ngợi sâu xa về nhiều vấn đề ảnh hưởng trên quần chúng; ông ***không ngừng suy xét tìm tòi xem cách nào tốt nhất để có thể truyền đạt tư tưởng của mình đến quần chúng.***

Đầu năm 1858, khi còn ở Semipalatinsk, từ sự gợi ý của (anh) Mikhail Mikhailovich, ý định tạo dựng một tờ tạp chí thỉnh thoảng hiện ra trong óc Dostoievski. Ông muốn dùng nó như ***một phương tiện*** để tỏ bày quan điểm riêng về các vấn đề nói trên trên nhiều mặt, đồng thời cũng để “tiêu thụ” các tác phẩm cru mang trong óc. Lợi tức thu hoạch từ tờ báo chỉ là khía cạnh phụ đi sau mà thôi.

Khi Dostoievski trở về St. Pétersbourg, ý định này được hai anh em nhanh chóng thực hiện.

Nhưng do bởi án tù khổ sai đã chịu trước đó mà chính quyền không cho phép Dostoievski điều hành một sự xuất bản dưới tên riêng của mình. (*Gần như suốt cả đời, nhà văn phải bị đặt dưới quyền kiểm soát của mật vụ!*).

Do đó, Mikhail Mikhailovich đứng tên chủ nhiệm chính thức.

Còn Fyodor Dostoievski chỉ đứng đằng sau trong vai trò một tay viết, đảm trách phần nghệ thuật và phê bình trong tờ báo.

Năm 1860 là một năm đầy những công việc khó khăn vất vả cho hai anh em trong việc tạo dựng tờ tạp chí. Một chương trình hành động được đề ra, những liên lạc trong văn giới được thiết lập, những người cộng tác được tuyển chọn, chất liệu được thu thập.

Giữa tất cả những bận rộn này, nhà văn vẫn dành thì giờ để sáng tác vừa một lúc hai tác phẩm *Căn Nhà Của Thần Chết* và *Những Kẻ Bị Sĩ Nhục Và Bị Tồn Thương*.

*

**

Những cải cách của Hoàng đế Alexander II đã đạt tới giới hạn chủ yếu của nó. Một kỷ nguyên mới đã khởi sự. Sự cải cách xã hội rất cần thiết, nhưng cái giá phải trả lại quá đắt: ***nó làm chia cắt giữa giới học thức với lớp dân chúng nghèo.***

Mùa thu 1860, Dostoievski cho phát hành một bản cáo thị, công bố sự chào đời sắp tới của tờ nguyệt san Vrémya (Thời Gian).

Trong bản cáo thị, ông nói đến “*một thay đổi lớn sẽ chiếm chỗ trên đất Nga*” và: “*cuối cùng chúng ta phải tin chắc rằng dân tộc Nga là một dân tộc khác biệt nhất trong lịch sử nhân loại. Nhiệm vụ của chúng ta là phải sáng tạo một thể thức mới cho quê hương, rút tinh thần từ ngay trong những gốc nguồn cơ bản của vùng đất Mẹ.*”

+ Tạp chí Vrémya đặt nền tảng “*tranh đấu cho sự điều hòa văn hóa trong các tầng lớp dân chúng Nga đông đảo rộng lớn*”.

+ Chủ trương chính trị là kêu gọi những người trí thức cả hai phe thân Nga và thân Tây Phương bắt tay nhau trong cùng mục đích “*cứu độ, xây dựng và làm hưng thịnh cho nước Nga.*”

+ Phương châm “*kết hợp tất cả những giá trị càng sớm càng tốt, không loại trừ bất cứ hy sinh nào*” được đề ra chính yếu.

Bản cáo thị chấm dứt bằng lời tiên đoán:

“*Chúng ta thấy trước với lòng kính trọng rằng đặc tính tương lai dân tộc Nga sẽ ở vào mức độ cao nhất trong thế giới nhân loại; và dù rằng tư tưởng các nước Âu Châu có thể đối nghịch xung khắc lẫn nhau, nhưng điều ấy lại tìm thấy được sự hòa hợp và mở rộng hơn hết ngay trên chính tinh thần dân tộc Nga.*”

*

**

Tháng 1/1861, ấn bản đầu tiên ra mắt công chúng, trong đó nhà văn khởi sự đăng *Những Kẻ Bị Sĩ Nhục Và Bị Tôn Thương*.

Anh em Dostoievski gặp may mắn là có được sự hợp tác của nhà phê bình **Apollon Grigoryev** (1822-1864), một người say mê làm việc, có hảo tâm và rất sáng giá thời ấy;

+ thêm **Nikolay Strakhov** (1828-1895), triết gia trẻ, thông minh, đồng thời cũng là nhà phê bình sắc bén về những vấn đề lớn lao trọng đại.

Từ đó, nhóm người trí thức “*bám rễ trên phần đất quê hương*” này hợp lại với nhau trong cùng ***tinh thần trách nhiệm và tình cảm hiểu biết giống như nhau.***

+ 3 giờ chiều mỗi ngày, những người điều hành tờ Vrémya tụ họp tại tòa soạn.

+ Trước khi ăn tối, họ đi dạo với nhau.

+ Từ 6 đến 7 giờ đêm, Dostoievski luôn luôn viếng thăm và trò chuyện cùng Strakhov.

- + 12 giờ khuya, nhà văn ngồi vào bàn viết với ấm nước trà, sáng tác cho đến 5 hay 6 giờ sáng.
- + Từ 6 giờ sáng, ông ngủ đến 2 giờ trưa.

Cách thức hành động như vậy trở thành thói quen kéo dài trong suốt cả đời Dostoievski. Ông làm việc rất cật lực và thường bị quy ngã vì quá mệt, nhưng lại được khích lệ nhờ sự thành công của tờ báo và ***nhờ không khí thân tình giữa các cộng sự viên.***

Nikolay Strakhov trong tập hồi ký riêng, đã vẽ hình Dostoievski thời gian mới bắt đầu tờ Vrémya như sau:

“Anh ấy để râu mép trong những ngày này. Dù với cái trán rộng cùng đôi mắt đẹp, anh cũng có cái vẻ bề ngoài hoàn toàn giống như một người lính, hoặc là nét đặc thù của một nông dân. Anh làm việc rất nỗ lực và bền bỉ đến dường không nghĩ. Đôi lần anh nói với tôi về những tư tưởng ứ đầy trong óc cùng các dự tính mới sáng tạo, thêm nữa là các dự tính cũ được căng phồng và khai triển rộng ra.”

Trong hai năm hoạt động trên tờ Vrémya, Dostoievski quả nhiên đã cho phổ biến được số lượng lớn các bài viết của mình. Cái giá của sự nỗ lực kinh khủng này được chứng nhận trong quyển sổ tay năm 1862-1863 như sau:

“Những cơn động kinh:

ngày 1/4/1862: mạnh;

ngày 1/8/1862: nhẹ;

ngày 7/11/1862: trung bình;

ngày 7/1/1863: mạnh;

ngày 2/3/1863: trung bình”.

Nhà văn cũng viết thêm:

“Tờ báo càng lúc càng trở nên thân thiết với tôi hơn bất cứ thứ gì khác trên đời.”

Chủ nhiệm tờ Vrémya và tác giả *Căn Nhà Của Thần Chết* (tác phẩm đang gây xúc động mạnh trong quần chúng) tỏ ra rất thỏa mãn vì sự thành công dữ dội của tờ báo.

“Tên tuổi tôi đáng giá một triệu rúp”, Dostoievski kiêu hãnh tuyên bố với Strakhov.

*

**

Quả vậy, tờ Vrémya lập tức được quần chúng đón nhận nồng nhiệt, đến nỗi qua năm thứ hai hiện hữu, nó được đặt ngang hàng với tờ tạp chí thành công nhất ở St. Pétersbourg.

Trong vài tháng, đời sống Dostoievski có vẻ sung túc hơn nhờ tiền bạc kiếm được từ tờ tạp chí.

*/ Phần lớn sự thành công của Vrémya phải kể là nhờ những bài xã thuyết tinh xảo, phê bày quan điểm chính trị và xã hội của Dostoievski; trong đó, nhà văn **không ngần ngại phê bình thẳng** cả hai phía thân Tây Phương và thân Nga trên những gì mà ông nhận định là “phản tiến hóa”; đồng thời hô hào cải cách tự do; biện hộ cho sự giải phóng phụ nữ; cổ võ sự truyền bá văn hóa trong đám dân nghèo và sắp đặt kế hoạch cải sửa đời sống giai cấp bản cùng trong xã hội.

Trong nhiều năm trước, nền báo chí ở Nga bị chế ngự bởi óc phe đảng cực đoan. Những tạp chí (hoặc tán thành, hoặc chống đối) chủ trương chính trị xã hội phe thân Nga (hay thân Tây Phương) đã trở nên thù địch cạnh tranh nhau.

Tờ Vrémya chủ trương sáng tạo một xã hội mới theo chiều hướng tư tưởng trung dung giữa cả hai phái.

Lần thứ nhất trong lịch sử văn học Nga mới thấy vang lên tiếng nói cơ bản từ trong một **“Dostoievski ký giả”** theo niềm xác tín: **“Tư tưởng Nga là tổng hợp của tư tưởng Âu Châu và lý tưởng Nga thì bao quát ra ngoài toàn thể nhân loại”**.

Trong những trang viết của tờ Vrémya, Dostoievski luôn luôn đưa ra lập luận **thuyết phục giới trí thức cả hai phía cùng nối kết với khối quần chúng đông đảo để làm thành một sức mạnh quốc gia**; đặt trọng tâm trên sự **tìm kiếm những mầm trẻ căn gốc sinh ra trên vùng đất mẹ một tinh thần dân tộc thật sự** để cứu độ cho nước Nga.

Hẳn nhiên, trong sự xung đột cay đắng giữa hai phía thân Nga và thân Tây Phương thời bấy giờ ở Pétersbourg, một tạp chí mới tham dự với **tính cách “vô tư, không thiên vị phe phái” sẽ không tránh được sự phải chấp nhận tất cả mọi nguy hiểm có thể xảy ra trong thế đứng ở ngã ba đường, chịu đựng và chiến đấu với những tấn công của cả hai phía đối nghịch.**³

Lý do thành công thứ hai của tờ Vrémya là nhờ vào **những tác phẩm hoàn toàn văn chương (không pha màu chính trị) của Dostoievski.** (Gần như tất cả những gì ông viết ra trong suốt cả đời đều được đăng trên tạp chí trước khi in thành sách).

Tờ báo lôi cuốn độc giả nhờ tác phẩm *Căn Nhà Của Thần Chết và Những Kẻ Bị Sĩ Nhục Và Bị Tổn Thương*. Thêm nữa là những tác phẩm của Ostrovski, Tourgueniev, Nekrásov và Shchedrin.

Dostoievski cũng không từ chối những “tin giạt gân” hay việc “làm quần chúng xúc động”. Vì vậy mà ông dịch tác phẩm *Những Tội Phạm* của Lacenaire, nhà thám hiểm người Pháp (1800-1836); và lần lượt trích đăng tập *Hồi Ký Casanova*.

Ngay trong số đầu tiên, nhà văn cũng đã viết mục ký sự *Những Giác Mộng Văn Chương Thi Ca Péterbourg*, một trong những sáng tác trữ tình nhất của ông.

³ Note riêng của TTBG: Viết câu này về Dostoievski lại nghĩ ngay đến Tủ Sách Tiếng Quê Hương và cá nhân anh Uyên Thao!

Từ số tháng 1 đến tháng 11/1861, Dostoievski cho xuất bản một loạt các đề mục về văn chương Nga, xuyên qua đó, nhà văn cố gắng gạn lọc rõ ràng hệ tư tưởng của một nhịp độ chuyển động mới trong xã hội:

“Vâng, chúng ta tin tưởng rằng dân tộc Nga là một dân tộc ngoại hạng trong toàn thể nhân loại.”

Năm 1861, chế độ nông nô được bãi bỏ, nhưng sự kiện này chẳng mang lại bao nhiêu tốt đẹp trong cuộc sống người nông dân. Theo sau sự giải phóng là toàn thể một loạt những luật lệ cải cách quan trọng.

Nhà văn tiên đoán nước Nga sẽ *“có một hành động mới, không hề được biết đến trước đó trong lịch sử nhân loại.”*

Ông nhìn tương lai dân tộc một cách lạc quan:

“Giới trí thức chúng ta phải mang lại cho quần chúng sự hiểu biết từ trong chính họ; trong khi quần chúng với lòng yêu thương sẽ định giá tầng lớp hiểu biết như những vị thầy có công xây dựng đất nước; họ sẽ thừa nhận đền đáp chúng ta bằng những điều cụ thể xác thật; sẽ coi trọng chúng ta như những con người đã dẫn dắt họ.”

Thời gian đầu, bị say sưa bởi sự cải cách, người cựu tù khổ sai quên đi hết những kinh nghiệm khủng khiếp trong trại tù Omsk, *quên đi vực sâu giữa tầng lớp trí thức và quần chúng Nga để tưởng tượng rằng một “sự hòa hợp có thật” trong các tầng lớp xã hội đang đưa đến rất gần trong tay.*

Cũng vì tinh thần đổi mới và muốn hòa hợp này mà nhóm chủ trương tờ Vrémya phải lao vào một cuộc bút chiến với cả hai phía thân Nga và thân Tây Phương.

+ Ở lúc khởi đầu, tình cảm Dostoievski nghiêng về phía thân Tây Phương hơn.

Nhà văn khó chịu bởi giọng điệu kiêu kỳ khinh khỉnh của Konstantin Aksakov và cũng bởi thói hình thức quá quắt và không thể dung thứ của tờ nhật báo Ban Ngày của phía thân Nga.

Nhà văn viết:

“Điểm đặc biệt của phía thân Nga là không hiểu điều gì thực tế lúc ấy cả. Lý tưởng của họ chỉ gom lại trong toàn cảnh Moscow, kể từ ngọn đồi Sparrow, điểm tượng trưng kỳ cục cho đời sống Moscow giữa thế kỷ 17; hoặc là vây hãm cái nhìn trong các tu viện và những quang cảnh mang lối kiến trúc của Pháp.”

+ Phía thân Tây Phương cũng *“có nhiều điểm giống phía thân Nga, nhưng thực tế hơn.”*

Trong một tiết mục tựa đề *Con Khích Động Văn Chương*, trực tiếp chống lại Katkov, chủ bút tạp chí Truyền Thông, Dostoievski đã sôi nổi biện hộ cho *“những kẻ thân Tây Phương bị nhổ bật gốc rễ”*:

“Vâng, họ không có đất, hành động của họ sai lầm và đời sống lại viễn vông không tưởng. Nhưng thực sự có thể nào người ta cười cợt và nhạo báng tấn thảm kịch xã hội như thế? Không phải rằng đó là bằng chứng kết quả của sự căng thẳng trong các tầng lớp dân chúng Nga hay sao?”

+ Giữ sự cách biệt rõ ràng với tạp chí Ban Ngày và tờ Truyền Thông (thuộc phía thân Nga), nhóm chủ trương Vrémya duy trì sự giao hữu với Hiện Đại, một tờ báo mang tư tưởng cấp tiến thân Tây Phương do Nekrásov và Shchedrin thành lập. Đáp lại, nhóm này viết bài tán dương tờ Vrémya, ngợi khen tác phẩm *Những Kẻ Bị Sĩ Nhục Và Bị Tôn Thương* của Dostoievski.

Trong khi đó, dưới sự theo dõi của nhà nước, tạp chí Vrémya của anh em Dostoievski lại được xem như *tờ báo nguy hiểm, đứng vào hàng đối lập, đáng lưu ý*.

+ Dù vậy, tình bạn với nhóm thân Tây Phương không kéo dài lâu.

Nikolay Strakhov và những người điều hành tờ Vrémya ngày càng biểu lộ công khai sự thù địch đối với tờ Hiện Đại (thân Tây Phương) của nhóm Nekrásov.

Dostoievski khởi đầu các cuộc bút chiến bằng cách viết thêm vào hàng loạt “*những lời ghi chú từ chủ bút*” có ý đả kích nhóm Hiện Đại trên những đề mục của họ. Nhưng chẳng mấy chốc, nhà văn bị lôi cuốn chính thức vào trong cuộc bút chiến. Ông lên tiếng báo động cho thấy một cuộc cách mạng đang đến gần.

Năm 1861, câu chuyện “*sinh viên nổi dậy làm loạn*” khiến đảo lộn tất cả những giấc mộng “chuyển động hòa hợp giữa giới trí thức với các tầng lớp dân chúng” trong ý tưởng nhà văn.

Tất cả các đại học đều bị đóng cửa.

Cuộc bắt bớ giam cầm phát khởi.

Sinh viên hàng loạt bị đưa vào giam trong pháo đài Petropavkovski.

Trên đường phố, đám đông hoan hô cổ vũ họ.

+ Một cuộc chiến tàn nhẫn và độc địa giữa hai tờ Hiện Đại và Vrémya bắt đầu.

Thoạt tiên, sự tranh luận diễn ra trên lãnh vực văn học nghệ thuật, Dostoievski tấn công Dobrolyubov (nhóm Hiện Đại) và lý thuyết “*nghệ thuật vị lợi ích*” của ông này bằng những bài viết dữ dội.

Nhà văn cho rằng:

“Người ta không thể lạm dụng khả năng sáng tạo nghệ thuật của mình để vị lợi. Con người tự bản sinh cần thiết cái Đẹp, không có cái Đẹp, có lẽ con người chẳng còn muốn sống trên đời nữa. Càng ở trong hoàn cảnh thực tế khắc nghiệt bao nhiêu, con người càng có khuynh hướng hoài tưởng cái Đẹp bấy nhiêu.”

Dostoievski viết:

“Cái Đẹp sẽ cứu trợ cả thế giới. Con người chấp nhận cái Đẹp với không bất cứ điều kiện nào, đơn giản chỉ vì nó là cái Đẹp. Họ tôn kính cúi mình trước cái Đẹp mà không cần hỏi công dụng của nó ra sao và làm thế nào để người ta có thể mua được nó.”

Với Dostoievski, **nghệ thuật phải luôn luôn tự trị và trung thực**. Nghệ thuật rất cần thiết trong sự hình thành cái Đẹp. Vì vậy, ở điểm này, nhà văn cho rằng tinh thần cao cả của con người sẽ bị thoái hóa đi bởi những kẻ theo chủ thuyết “*nghệ thuật vị lợi ích*” như kiểu Dobrolyudov (nhóm Hiện Đại).

Nhà phê bình Nikolay Strakhov (của tờ Vrémya) kể lại rằng, từ năm 1861, nhóm Hiện Đại bắt đầu hành động “*giống như một loại ủy ban công cộng*” và “*bị thu hút sôi nổi*” vào trong cuộc chiến văn chương một cách rất có phương pháp.

Kết quả:

- + Pogodin, Sluchevski, Kostomarov và phía thân Nga bị “hủy diệt”;
- + Tiểu thuyết *Cha Và Con* của Tourgueniev (thân Tây Phương, đăng trên tờ Vrémya) cũng mất hiệu lực quần chúng.
- + Nikolay Strakhov dưới bút hiệu Đuôi Sam vẫn hùng dũng dẫn thế xung phong cho tờ Vrémya trong cuộc tranh luận.
- + Rồi nhóm Hiện Đại (thân Tây Phương) tấn công một tiết mục tựa đề *Những Quan Tâm Tinh Thần* số tháng 4/1862 của tờ Vrémya.

Tuy nhiên, trận bút chiến bị cắt ngang do bởi sự bị cầm tù của Tchernyshevski.

Cuộc cách mạng khích động nổi lên trong dân chúng; những tuyên ngôn được phổ biến với sự đe dọa “*tràn ngập đường phố đầy những máu và máu*”.

Tháng 5/1862, lửa bắt đầu cháy ở St. Pétersbourg.

Chỉ trong hai tuần sau đó, toàn thể nhiều khu vực bị thiêu đốt.

Tháng 6/1862, tờ Hiện Đại của nhóm Nekrásov bị đình bản trong tám tháng.

[]

Trần Thị Bông Giấy
(Bài kết thúc tại San Jose, thứ Năm, Aug. 3/2017 lúc 3:10 chiều).

[]